

Regjeringen

Dato:

27.11.2020

Vi viser til invitasjon til innspill til handlingsplan for bærekraftsmålene. Likestillingscenteret takker for invitasjonen.

Likestillingscenteret er et tverrfaglig kompetansesenter på likestilling. Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Målsettingen er knyttet opp mot et bredt likestillingsbegrep som inkluderer alle diskrimineringsgrunnlagene. Senteret tilbyr kompetanseheving på kjønn og likestilling samt utviklingsarbeid med grunnlag i forskningsbasert likestillingskunnskap til offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner og privat næringsliv. Arbeidsmetodene er kurs og konferanser, utviklingsnettverk, prosessveiledning, mentoring, kartlegging, forskning og utredning. Våre fire hovedarbeidsområder er barn og unges oppvekstmiljø, samfunnsutvikling og deltakelse, arbeidsliv og likeverdige offentlige tjenester.

Overordnet tilbakemelding:

Den nordiske modellen tuftet på demokrati, menneskerettigheter og velferdsstaten er et godt fundament for likestilling, og hovedårsaken til at Norge rangeres som et av verdens mest kjønnslikestilte land. Men, for å tette igjen gapet mellom ambisjonene i likestillingspolitikken og likestillingsintegrering på alle samfunnets områder, må det iverksettes et langsiktig og planmessig arbeid – ikke bare knyttet til kjønn, men til alle diskrimineringsgrunnlag.

Vi ser det som avgjørende at alle målene ses i et mangfolds- og likestillingsperspektiv. Videre er det nødvendig at mål 1, 4, 5, 8 og 10 i særlig grad ses i sammenheng med hverandre da sosiale kategorier som kjønn, klasse, etnisitet, funksjonsevne og seksualitet alltid spiller sammen og påvirker våre muligheter til eksempelvis utdanning, arbeid, og god helse.

Utfordringer vi ser i vårt arbeid:

I vårt arbeid ser vi hvordan normer knyttet til kjønn og seksualitet, etnisitet og funksjonsevne i barnehager og skoler, bidrar til å begrense barn og unges handlingsrom. Dette leder igjen til kjønnsdelte utdanningsvalg og et kjønnsdelt arbeidsmarked, samt en skjev fordeling av makt og økonomi sett i lys av både kjønn, etnisitet, religion, funksjonsvariasjon og seksualitet.

For mange barn er omgivelsene inndelt i rosa og blått. Når barnas verden deles inn i to, halveres også handlingsrommet. At barn og unge trygges og har frihet til å utforske alle sider ved seg selv, er avgjørende for god helse senere i livet, og vil gi økt valgfrihet når veivalg skal tas i ungdoms- og voksenlivet. For å rokke ved normene i samfunnet om hva jenter kan gjøre og hva gutter kan gjøre må det en omfattende innsats til.

Barn og unge som er skeive, og/eller har etnisk og/eller religiøse minoritetsbakgrunn, og/eller har nedsatt funksjonsevne, får ikke et likeverdig tilbud til skole og utdanning (Røthing & Svendsen 2009, Egge-Hoved 2018, Bufdir 2020). Disse gruppene ser sjelden seg selv representert i undervisningen, samtidig som begreper som homo, hore og n-ordet brukes som skjellsord i skolegården. Andelen ungdom med funksjonsnedsettelse som fortsetter til videre utdanning er lavere enn i den øvrige befolkningen (Bufdir 2020). Dette kan knyttes til skolens mangel på fysisk tilrettelegging, men også til hvilke forventninger lærere har til elever med nedsatt funksjonsevne og hvilket undervisningstilbud de får.

Likestillingscenteret gjennomfører for tiden en undersøkelse blant etnisk minoritetsungdom i Innlandet om deres opplevelser av rasisme. Her kommer det tydelig frem at den arenaen hvor ungdom opplever mest rasisme er i skolesammenheng, både i møte med medelever og lærere. Dette samsvarer med andre undersøkelser, deriblant Antirasistisk Senters rapport (2017) «Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun – en undersøkelse av opplevd rasisme blant ungdom». Forskerne Audrey Osler og Hein Lindquist (2018) har pekt på at en utfordring i dagens lærerutdanning er at studenter ikke lærer hvordan rasisme og forskjellsbehandling skal håndteres på en god måte. Opplevelsen av rasisme og diskriminering, ikke bare på grunnlag av hudfarge, etnisitet og religion, men også kjønn, seksualitet og funksjonsevne, kan få konsekvenser for skoleprestasjoner, og dermed også for videre utdanning og arbeidsmuligheter i fremtiden. Melanie Linday Sraiton, Arild Aambø, og Rune Johansen (2019) beskriver hvordan å være utsatt for rasisme også har helsemessige konsekvenser som lav selvfølelse og depresjon, samt at det leder til lav sosial tilhørighet. Det er derfor avgjørende at rasisme og diskriminering i skolen blir tatt tak i, og aktivt jobbet med.

Tiltak:

Fremtidens likestilling skapes i nåtidens barndom. Skal vi motvirke et kjønnsdelt arbeidsliv og sikre en jevnere maktfordeling på tvers av alle kjønn, etnisiteter, og funksjonsvariasjoner, og et tryggere, mer inkluderende samfunn, må vi utfordre begrensede normer før de får fotfeste i oppvoksende generasjoner.

For å oppnå dette foreslår vi å innføre normkritiske eller normbevisste perspektiver på alle nivåer i barnehage og skole. Normkritiske perspektiver inviterer til kritiske undersøkelser av prosesser som skaper og opprettholder privilegier i gitte kontekster. Det handler om å synliggjøre og utfordre normer knyttet til kjønn, så vel som normer knyttet til andre faktorer som seksualitet, funksjonsevne, sosial bakgrunn, hudfarge, kultur og religion. Normer tegner opp grensene for hva vi anser som normalt og unormalt, og det å ha kropp og identiteter som faller utenfor normen kan gjøre oss sårbare for diskriminering. Ved å stille spørsmål og reflektere rundt hvorfor vi tenker og kategoriser mennesker slik vi gjør, kan normbevisst undervisning bidra til å endre snevre tankesett, utvide ideen om normalitet og gi økt rom for at elevene kan være seg selv på mange ulike måter. Å utfordre etablerte forestillinger om «normal» og «annerledes» kan være myndiggjørende ved at det gir elevene verktøy til å forstå seg selv og andre i et mer positivt lys. Det kan gi økt trygghet til alle elever. Slik vil normbevissthet og normkritikk være en viktig komponent i læreres arbeid med å utvikle perspektiver som bidrar til inkludering, likebehandling og antidiskriminerende undervisning.

I 2015 fremmet Djupedals-utvalget forslag om å innføre normkritikk som et virkemiddel for å skape et trygt psykososialt skolemiljø. I utredningen Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø (NOU 2015:2) foreslo utvalget at normkritiske perspektiver skal innarbeides i lærerutdanningene og relevante læreplaner, samt at det bør utvikles undervisningsopplegg for elever om normkritikk (s.22). Også Ung i dag-utvalget (NOU, 2019: 19) anbefaler et kompetanseløft om likestilling og normkritikk rettet mot alle barnehager og skoler, for å sikre barn og unge reell valgfrihet på alle livets arenaer. Likestillingscenteret støtter begge utvalgenes forslag.

Vi foreslår at normkritiske perspektiver inngår som en del i pedagogikkfaget i barnehagelærer- og grunnskolelærerutdanningene, og at det også tilbys som et eget studie ved ulike høyskoler og universiteter. Vi mener også at det er viktig at skoleelevene skoles i normkritikk, og at det her bør sees til Djupedals-utvalgets tidligere forslag om å utvikle og tilby normkritiske undervisningsopplegg for skoleelever.

Likestillingscenteret påpeker at en kompetansemodell som tar sikte på å heve kompetansen blant barnehage- og grunnskolelærere under utdanning først vil gi resultater på lang sikt. Vi mener derfor at det i tillegg er viktig at det settes inn kompetansehevende tiltak for ferdigutdanna barnehage og

grunnskolelærere, samt for andre yrkesgrupper i barnehager og skoler. Her bør det tilbys kurs i kjønn, kjønnsstereotyper, rasisme og normkritikk, opprettes egne studier på høyskole- og universitetsnivå og tilby veiledningstjenester for barnehager og skoler.

Med vennlig hilsen
Goro Ree-Lindstad
Direktør

Litteratur:

Bufdir, (2020) Nedsatt funksjonsevne – oppvekst og utdanning, publisert 11 mars, 2015, oppdatert 18 juni 2020.

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Oppvekst_og_utdanning/

Egge-Hoved, K. (2018). Diskriminering, i Dalgard (red.). Levekår blant norskfødte med innvanderforeldre i Norge 2016. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå

NOU 2019:19. Jenterom, gutterom og mulighetsrom – Likestillingsutfordringer blant barn og unge. Kulturdepartementet.

NOU 2015:2. Å høre til – Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø. Kunnskapsdepartementet.

Olser, Audrey, Lindquist, Hein (2018). Rase og etnisitet, to begreper vi må snakke mer om. I Norsk pedagogisk tidsskrift, 01/2018, Vol 102. pp26-37.

Røthing, Åse, Svendsen, Stine Helena Bang (2009) Seksualitet i skolen. Cappelen Dam

Sraiton, Melanie Linday, Aambø, Arild Kjell, Johansen, Rune (2019). «Perceived discrimination, health and mental health among immigrants in Norway: the role of moderating factors”. in BMC Public Health. 19:325, pp 2-13.